فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال هشتم، شماره سوم (ویژه‌نامه گردشگری)، پاییز ۱۳۹۸
شاپای چاپی ۲۳۲۲-۲۱۳۱ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
صفحات ۲۰۶-۱۸۹

واکاوی نقش گردشگری در پایداری اقتصادی نواحی روستایی
مورد: بخش رحمت‌آباد و بلوکات

محمدرضا سلیمی‌سبحان*؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی، تهران، ایران
سیروس حجت‌شمامی؛ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۵/۲۵ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۸/۱۲

چکیده

گردشگری روستایی به طور خاص می تواند نقش مهمی در تنوع سازی و پایداری اقتصاد سکونتگاه‌های روستایی داشته باشد. هدف پژوهش حاضر واکاوی و سنجش اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی نواحی روستایی بخش رحمت‌آباد و بلوکات شهرستان رودبار است. جمع آوری اطلاعات از طریق مطالعات اسنادی، کتابخانه ای، مصاحبه و نظرسنجی از صاحب‌نظران و مسئولین و مشاهدات میدانی صورت گرفته است. برای تحلیل داده‌ها نیز از نرم افزار SPSS و آزمون ،ANOVA و روش مدل سنجش پایداری پرسکات آلن استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که نخست، میزان درجه سطح پایداری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه متفاوت است به طوری که روستای اسطلخ‌جان با میزان پایداری ۰/۷۶۲ (سطح خوب) در بالاترین سطح پایداری در بین روستاهای مورد مطالعه دارد. همچنین نتایج آزمون آنووا در شاخص‌های اقتصادی نشان داد که روستاهای اسطلخ‌جان، حلیمه‌جان و شیرکوه با توجه به بررسی‌های میدانی و نظرات متخصصان رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته و از میانگین سطح پایداری مطلوبی برخوردار هستند. روستای چره نیز در پایین‌ترین رتبه قرار دارد. در نهایت میزان درجه سطح پایداری اقتصادی در بین سه تیپ مورد مطالعه نیز نشان داد که ناحیه کوهستانی با امتیاز ۰/۴۹۵ دارای بیشترین میزان پایداری و ناحیه دشتی با امتیاز ۰/۳۴۱ کمترین میزان پایداری را به خود اختصاص داده است. سیاست‌گذاری‌های خود را در راستای بهبود شاخص‌های توسعه گردشگری محدوده مورد مطالعه، معطوف کنند.

واژگان کلیدی: گردشگری، پایداری اقتصادی، سکونتگاه‌های روستایی، بخش رحمت آباد و بلوکات.

* salimi_geo@yahoo.com

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

۱)مقدمه

امروزه مناطق روستایی در کشورهای در حال توسعه با چالش های متعددی از قبیل اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی، آسیب پذیری و شکننده بودن شرایط اقتصادی، تغییرات تکنولوژیکی، تغییرات کاربری گسترده، کیفیت پایین سطح زندگی، نارسایی های زیرساختی خدماتی و نظایر آن مواجه اند که به بروز مسایلی از قبیل بیکاری، فقر، جمعیت گریزی، سالخورده شدن افراد و نیروی کار، افزایش تقاضا برای خدمات اجتماعی، کاهش تحرک اقتصادی-اجتماعی، ضعف ظرفیت‌ها و منابع اقتصادی و نظایر آن منجر می‌شود(Department of Transportation,2011). از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها، مشکلات اقتصادی(سعیدی،۱۳۷۷ :۹۳) از جمله نبود فرصت‌های شغلی، وجود بیکاری و همچنین فقر را می توان برشمرد که به مهاجرت های روستا- شهری منجر شده و این امر مشکلاتی را هم برای شهرها و هم روستاها و در واقع، برای کل کشور فراهم آورده است (دادورخانی و همکاران،۱۶۵:۱۳۹۰). در همین راستا رویکرد متنوع سازی(تنوع بخشی) فعالیت های اقتصادی، یکی از رویکردهای مورد توجه در توسعه همه جانبه اجتماعات روستایی است، به گونه ای که وجود تنوع دراقتصاد روستا، لازمه دست یابی به توسعه پایدار روستایی عنوان شده است (جوان وهمکاران،۱:۱۳۹۰). ازنقطه نظر درآمد، اشتغال به فعالیت های غیر کشاورزی در رشد ورونق اقتصاد روستایی حائز اهمیت است، از این رو گسترش فعالیت های غیر کشاورزی روستایی سهم عمده‌ای درافزایش درآمدهای روستایی داشته است (پاپلی یزدی،۲۲۷:۱۳۹۰).

اقتصاد روستایی نیازمند متنوع سازی است. درمتنوع سازی اقتصاد روستایی باید از انواع فعالیت ها بویژه صنایع سود برد، زیرا مشارکت صنعت درتوسعه روستایی، مشارکت چند جانبه است. صنعتی شدن روستا به عنوان یک کاتالیزور درجهت ایجاد اشتغال و درآمد و به عنوان آخرین چاره مشکل فقر مناطق روستایی، هم اینک به صورت بالقوه درجهت رفع مشکل بیکاری نواحی روستایی است (مطیعی لنگرودی،۱۶۵:۱۳۸۶). گردشگری یکی از فعالیت های مهمی است که در دهه های اخیر جایگاه ویژهای در توسعه ی اقتصادی برخی کشورها یافته است (صفایی پور و همکاران،۴۲۴:۱۳۹۳). در نیم قرن اخیر، گردشگری یکی از کارآمدترین مؤلفه ها برای بازسازی و توسعه اقتصادی-اجتماعی نواحی روستایی و قلمروهای غیرشهری در نظر گرفته شده است. به طوری که در سراسر اروپا برای رفع چالش های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی و یا روستاهایی که با کاهش فعالیت کشاورزی سنتی روبه رو شده اند، گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (نظریان و همکاران، ۱۳۸:۱۳۹۴) گردشگری روستایی به مثابه ی یکی از مردمی ترین اشکال گردشگری، از یک سو می تواند به رشد اقتصادی و تنوع فعالیت های روستایی بینجامد و از سوی دیگر با جذب مازاد نیروی انسانی، به ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای ساکنان روستاها کمک کند و بدین ترتیب فرصتی برای توسعه ی همه جانبه قلمداد می شود (صفایی پور و همکاران،

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

۴۲۴. :۱۳۹۳) بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار، به سبب دارا بودن جاذبه های طبیعی و همچنین به دلیل قرارگیری در محور اصلی تردد از پایتخت به استان گیلان و سهولت دسترسی به جاذبه های گردشگری از مقاصد مهم گردشگری روستایی در شهرستان رودبار به شمار می رود و بررسی ها، حاکی از رشد قابل توجه گردشگران و فعالیت های گردشگری در این بخش است. در همین راستا با توجه به مباحث مطرح شده پژوهش حاضر در پی واکاوی اثرات گردشگری بر اقتصاد روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار است.

۲)مبانی نظری

گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی-اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد کشورهای بسیاری این امر با خط مشی های کشاورزی در ارتباط است و غالبا با عنوان راهبردی برای حفظ محیط زیست و فرهنگ سنتی روستایی ارتقا داده می شود. مسلما گردشگری نقش اساسی در میزان توسعه و حفظ ذخایر نواحی روستایی ایفا می کند با فرض اهمیت گردشگری به عنوان فعالیت گسترده و عمومی و تاکید روزافزون در حیطه ی سیاست های توسعه محلی و منطقه ای و با در نظر گرفتن این موضوع که تعریف مشترک و قابل قبولی از گردشگری روستایی وجود داشته باشد. گردشگری روستایی،گردشگری است که در نواحی روستایی به وقوع می پیوندد اما همین بیان ساده ابهامات زیادی دارد برای مثال تعاریف گردشگری متفاوت بوده به ویژه در حیطه نواحی روستایی تفکیک فعالیت هایی که صرفا حالت گردشگری دارند یا تفریح، یا ورزش و ... از یکدیگر دشوار است. در نهایت تعریف و تعیین معنای نواحی روستایی یا روستا نیز به همان میزان مشکل و دشوار است کشورهای مختلف معیارهای متفاوتی برای تعیین مناطق روستایی یا غیر روستایی دارند در عین این که واژه روستایی را می توان یک تعریف جغرافیایی و هم بیان ویژگی های فرهنگی جوامع و اجتماعات روستانشین دانست(Sharply,1997).

گردشگری روستایی رهیافت جدیدی در متون توسعه روستایی است که همچون توسعه دارای ابعاد و آثار گوناگون است(رکن الدین افتخاری، مهدوی، ۱۳۸۵).گردشگری روستایی، توریسمی است که در مناطق روستایی شکل می‌گیرد. گردشگری روستایی منبعی است که گردشگران جذب آن می‌شوند و صنعت گردشگری از آن کسب درآمد می‌کند، پس منبعی است که هم گردشگران و هم صنعت گردشگری به آن وابسته‌اند.گردشگری راه ارزشمند و مهمی برای پشتیبانی و تنوع اقتصاد جوامع روستایی است و به دلیل کمرنگ شدن نقش کشاورزی و افزایش زمین‌های بایر در مناطق روستایی گردشگری تبدیل به فرآورده‌ای نقدینه ساز در مناطق روستایی شده است(نجفی و شریعت پناهی ، ۱۳۸۹: ۸۱). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی ـ اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد(الوانی، ۱۳۷۹: ۸۶). اداره امور کار آمریکا در زمینه گردشگری روستایی این تعریف را ارائه کرده است "بازدید از مکانی غیر از مکان معمول کار و زندگی خود، که خارج از محدوده استاندارد آمارشهری است، از زمانی که فعالیتی غیر از فعالیت کاری در منطقه مورد نظر انجام شود که هدف چنین بازدیدی ممکن است تحقیق، درمان، مذهب و ... باشد(Kisman ,1996: 23). سه دیدگاه مهم در زمینه گردشگری روستایی وجود دارد که عبارت اند از:

۱ـ گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه روستایی: این رهیافت با توجه به روند روز افزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیای نواحی روستایی از طریق فعالیت های مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آنها دارند و تنها راه احیا مجدد این روستاها را ارائه برنامه ها و استراتژیهای جزئی می دانند که بتوانند هم از منابع انسانی و طبیعی آنها بهره ببرند و هم بتوانند باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه ساکنان نواحی روستایی بشوند(رضوانی، ۱۳۸۷).

۲ـ گردشگری روستایی به عنوان یک سیاست بازساخت سکونتگاه های روستایی:در این راهبرد گردشگری به عنوان یک بخش اصلی برای بازساخت روستایی حتی در نواحی که از گذشته فعالیت های گردشگری در آنها رونق چندانی نیافته، به کار گرفته می شود. طرفداران این نظریه معتقدند که قادرند از اتکای بیش از حد تولیدکنندگان روستایی به کشاورزی بکاهند و آنها را در فرصت های اقتصادی جدیدی(که بازاریابی جهان گیر شده رقابت کند) به کارگیرند؛ به عنوان مثال، در اروپای شرقی بیشتر بر گردشگری به عناون ابزاری برای بازسازی مجدد روستاها پس از افول کشاورزی تاکید می شود؛ در حالی که در آفریقا تاکید بیشتر بر گوناگون سازی نواحی روستایی کم توسعه یافته تر است(Holland,2003).

۳ـ گردشگری روستایی ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی: سیاست گردشگری پایدار در دنیای امروزی، رهیافت جامعی است که خواهان رشد بلند مدت صنعت گردشگری بدون آثار مخرب بر زیست بومهای طبیعی است(شریف زاده، مراد نژاد:۱۳۸۱). در این رویکرد نه تنها نیازهای بازار مورد توجه است بلکه نیازها یا ضروریات جامعه و محیط زیست طبیعی نیز مورد توجه و تاکید قرار می گیرد(رهنمایی و دیگران،۱۳۸۷: ۱۸).

با توجه به دیدگاه ها و نظریه های مختلف به گردشگری، توسعه روستایی، اهداف و آثار یاد شده برای آن ها، می توان گفت که گردشگری روستایی از یک طرف با فراهم آوردن فرصت های جدید برای بسیاری از روستاها به عنوان وسیله ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می دهد، موجب توسعه این نواحی می شود و این سکونتگاه ها را پابرجا نگه می دارد. از طرف دیگر توسعه بدون برنامه ریزی شده آن سبب آسیب های اجتماعی و

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

زیست محیطی سکونتگاه های روستایی شده است. بنابراین باید توجه به ویژگی های محیطی و شرایط هر مکان، نوعی خاص یا ترکیبی از این رویکردها و استراتژی ها را برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی بهره جست. اگر چه گردشگری کاتالیزوری مناسب و کارآمد برایتوسعه نواحی و مناطق کمتر توسعه یافته است. اما با این حال هزینه های و اثرات متفاوت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را به دنبال دارد. بنابراین تصمیم گیری در مورد نحوه ی توسعه ی گردشگری باید با دقت و با مطالعه صورت گیرد(ضیایی و شجاعی، ۱۳۸۹).

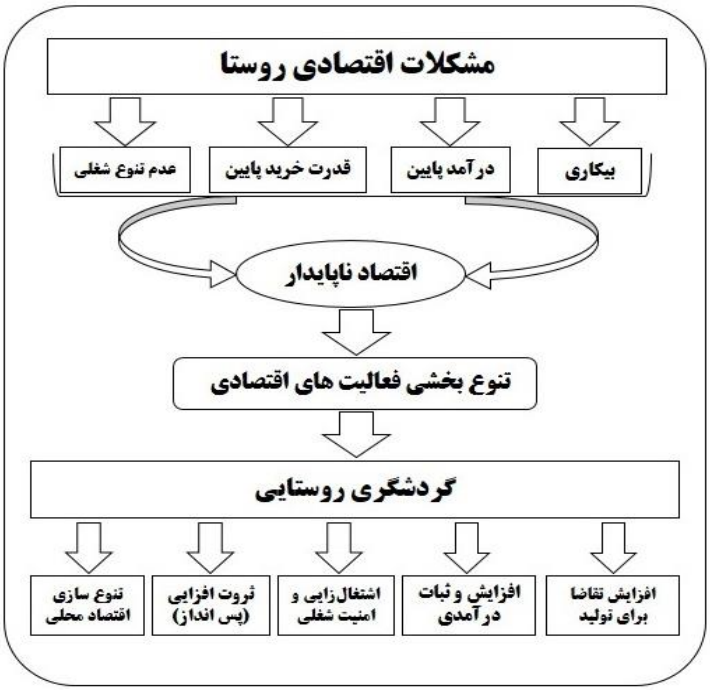
در مورد نقش گردشگری در پایداری اقتصادی نواحی روستایی پژوهش های زیادی انجام شده است که به تعدادی از آن ها در جدول زیر اشاره می شود:

جدول ۱. پیشینه تحقیق

محقق	سال	عنوان	نتایج
محسن شاطریان و همکاران	۱۳۹۸	سطح بندی توسعه گردشگری روستاهای بخش برزک در شهرستان کاشان	به این نتیجه دست رسیدند که نقش و حضور جوامع محلی به دلیل حس تعلق خاطری که آنان به محیط زندگی خود دارند، نقشی تأثیرگذار است و استفاده از آنها در برنامه های عمرانی همواره نتایج مثبتی در افزایش ضریب موفقیت و مثمرثمر بودن به همراه خواهد داشت.
پوررمضان و همکاران	۱۳۹۷	آسیب شناسی اقتصادی توسعه گردشگری در نواحی روستایی شهرستان لنگرود	که مؤلفه های افزایش قیمت زمین و حتی بورس بازی زمین و گسترش دلالی ها با میانگین وزنی ۱۹/۴۰افزایش اجاره بهای مسکن و یا کالاهایی که برای زندگی روزمره مردم لازماند با میانگین وزنی ۹۴/۳و تغییر ماهیت مغازه های عرضه کننده کالاهای لازم و مورد نیاز ساکنان به مغازه هایی برای عرضه کالا به گردشگران با میانگین وزنی ۶۳/۳بیش از سایر مؤلفه ها باعث ایجاد ناپایداری و آسیب های اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه شده اند. همچنین در بین مؤلفه های مورد بررسی پیامدهای نامطلوب اقتصادی، مؤلفه افزایش دستمزدها با میانگین وزنی ۲۰/۳،کمترین تأثیر را داشته است.
محمدی و احمدی	۱۳۹۶	تحلیل پایداری گردشگری در روستای اورامان تخت شهرستان سروآباد	به این نتیجه رسیدند که وضعیت گردشگری منطقه چندان مطلوب نبوده و در حالت ناپایداری ضعیف قرار دارد و بعد نهادی، بیشترین تأثیر را در رقم خوردن چنین وضعیتی دارد. همچنین با توجه به اهمیت اصل رضایت در تحقق گردشگری پایدار، گردشگران از وضع موجود گردشگری روستا احساس رضایت داشته اما در مقابل مردم محلی و مسئولین نارضایتی دارند. از میان مشخصه های فردی نیز، شاخصه های میزان در آمد، سن و بعد خانوار، قابلیت پیش بینی وضع موجود میزان رضایت روستاییان از وضعیت گردشگری روستا را دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

محقق	سال	عنوان	نتایج
مطیعی و کاتب	۱۳۹۶	پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت های گردشگری روستایی در شهرستان بندرانزلی مورد: دهستان لیچارکی حسن رود	به این نتیجه رسیدند که گردشگری در دهستان لیچارکی حسن رود منجر به رونق اقتصادی شده است؛ به طوری که توسعه گردشگری موجب تغییر ساختار شغلی از بخش کشاورزی (۲۳/۵ درصد)به بخش خدمات و گردشگری (۶۳/۴ درصد) شده است. همچنین، افزایش اشتغال در بخش خدمات، افزایش در آمد ساکنان روستایی و کاهش فقر از دیگر پیامدهای اقتصادی توسعه گردشگری در دهستان لیچارگی حسن رود بوده است.
هوربکوا و همکاران	۲۰۱۶	اثرات اقتصادی گردشگری در کشورهای کمتر توسعه یافته	علیرغم تأثیرات مثبتی که گردشگری درکشورهای کمتر توسعه-یافته به عنوان ابزاری برای کاهش فقر داشته، تأثیرات منفی آن همانند توزیع بخش زیادی از درآمدها در بین قشرهای سرمایه دار و بیبهره بودن جوامع محلی از منافع آن و رشد تورمی قیمت ها که سبب دور تسلسل فقر می شود را نیز نادیده گرفت
کوزیچ	۲۰۱۲	ارزیابی پایداری گردشگری در مقاصد توریستی کرواسی	این مقاله با استفاده از شاخص های اقتصادی، اجتماعی و محیطی که بر مبنای شاخص های سازمان جهانی گردشگری است، پایداری گردشگری را در مقاصد توریستی کرواسی می سنجد. تجزیه و تحلیل داده ها حاکی از متفاوت بودن سطوح پایداری در مناطق مختلف است. در نهایت نیز پیشنهاد می شود که برنامه ریزی هایی در بازه های زمانی متفاوت، متناسب با نوع ناپایداری در هر منطقه لحاظ گردد.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

۳)روش تحقیق

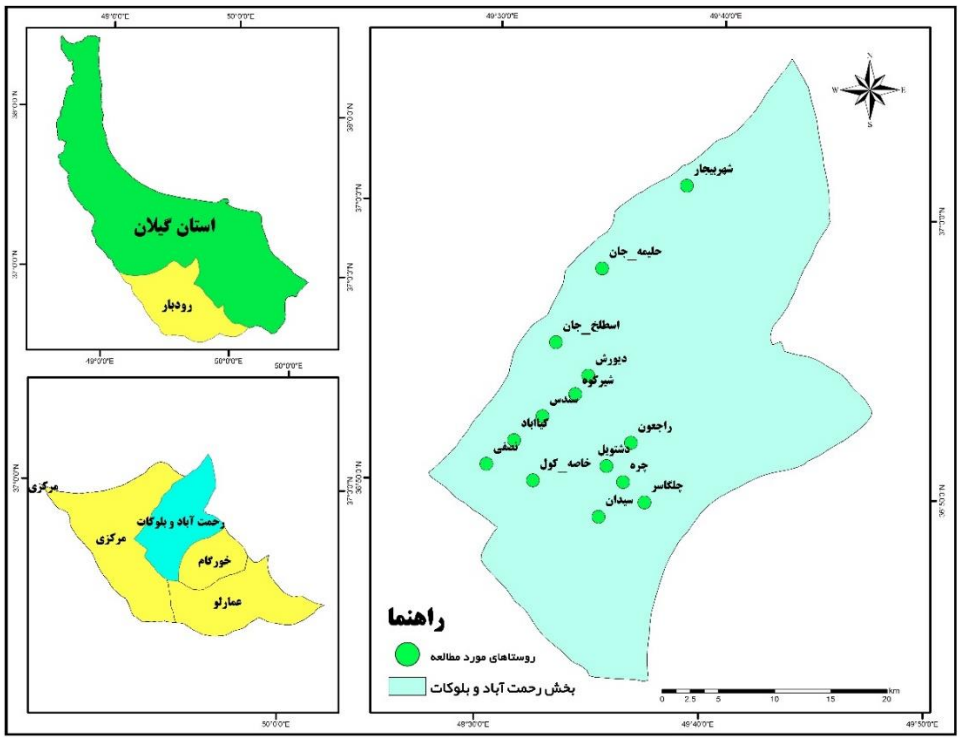
جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق، کلیه سکونتگاه‌های روستایی واقع در بخش رحمت آباد و بلوکات شهرستان رودبار می‌باشد. که این روستاها را در ابتدا از نظر توپوگرافی، ارتفاع از سطح دریا و شکل استقرار به سه واحد(کوهستانی، کوهپایه‌ای و دشتی) مجزا تفکیک و تقسیم نموده و سپس متناسب با تعداد روستاهای واقع در هر یک از سه تیپ، به نسبت تعداد مشخصی روستا به عنوان نمونه انتخاب شده است. بر این اساس در واحد کوهستانی که بیش‌ترین شکل روستاهای این بخش می‌باشد از مجموعه ۴۵ روستا، ۹روستا (راجعون، خاصه کول، نصفی، شیرکوه، کیاآباد، اسطلخ جان، چره، چلگاسر، حلیمه جان) و تیپ کوهپایه ای که در رده دوم، از لحاظ شکل استقرار سکونتگاه‌های روستایی این بخش می‌باشد از بین۱۷ روستا در تیپ کوهپایه ای ۴ روستا (سیدان، دشتویل، دیورش، سندس) انتخاب‌شده‌اند، از ۶ سکونتگاه روستایی در تیپ دشتی ۱ روستا (شهربیجار) که در مجموع ۱۴ روستا در غالب تیپ‌های مختلف واقع در بخش رحمت آباد و بلوکات به عنوان روستاهای نمونه این تحقیق انتخاب‌شده‌اند. بنابراین جامعه آماری مورد مطالعه در این تحقیق، ۱۴ نقطه روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات است. روش تحقیق در این مطالعه توصیفی-تحلیلی است.جمع آوری اطلاعات از طریق مطالعات اسنادی،کتابخانه ای،مصاحبه و نظرسنجی از صاحبنظران و مسئولین و مشاهدات میدانی صورت گرفته است. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار های ArcGIS و Spss و آزمون ،ANOVA و روش مدل سنجش پایداری پرسکات آلن استفاده شده است.

جدول ۲. انواع تیپ روستاها، نام، تعداد و برآورد حجم نمونه

تیپ روستا	تعداد روستا	تعداد نمونه	نام روستا
کوهستانی	۴۵	۹	راجعون
			خاصه کول
			نصفی
			شیرکوه
			کیاآباد
			اسطلخ جان
			چره
			چلگاسر
			حلیمه جان
کوهپایه ای	۱۷	۴	سیدان
			دشتویل
			دیو رش
			سندس
دشتی	۶	۱	شهربیجار

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

بخش رحمت آباد و بلوکات یکی از بخش های چهارگانه شهرستان رودبار است که بین ۳۶ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۲۷ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۴۲ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ واقع است. ارتفاع سکونتگاه های این منطقه از سطح دریا از ۱۴۵ متر در توتکابن (مرکز بخش) تا ۷۴۰ متر در روستای حاجیده - دهستان دشتویل - متغیر است. البته این ارقام ارتفاعی در دهستان بلوکات کم و بیش در همین حد بوده، بعنوان مثال ارتفاع مرکز دهستان بلوکات (شهر بیجار) از سطح دریا ۱۴۰ متر می باشد. محدوده مورد مطالعه از شمال غربی به دهستان سراوان شهرستان رشت، از سمت شمال و شمال شرقی به دهستان خرارود شهرستان لاهیجان، از غرب و جنوب غربی به دهستان های رستم آباد شمالی و جنوبی شهرستان رودبار، از جنوب به بخش مرکزی شهرستان رودبار، (دهستان کلشتر) از سمت جنوب شرقی به بخش عمارلو دهستان خورگام) شهرستان رودبار و از سمت شرق به دهستان دیلمان شهرستان لاهیجان محدود می گردد. طبق تقسیمات کشوری سال ۷۰ منطقه مورد مطالعه ۵۶۲ کیلومتر مربع وسعت داشته که ۲۱/۸ درصد وسعت شهرستان را در بر می گیرد. رحمت آباد و بلوکات یکی از بخش های سه گانه شهرستان رودبار می باشد که داری سه دهستان، رحمت آباد. دشتویل و بلوکات. ۶۸ روستا است(فرمانداری شهرستان رودبار، ۱۳۹۵).

شکل ۲. نقشه موقعیت بخش رحمت آباد و بلوکات در کشور، استان گیلان و شهرستان رودبار

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

۴)یافته‌های تحقیق

در بخش دوم پژوهش برای بررسی وضعیت اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی روستاها با استفاده از روش را دار و بارومتر پایداری اسکا رت نتایجی بدست آمده است. برای ارزیابی ابعاد مختلف پایداری، بارومتر پایداری ارائه شده است که مرکب از شش شاخص اقتصادی است که برای رسیدن به شرایط پایداری باید ارتقا یابند. براساس طبقه‌بندی پرسکات آلن حالت پایداری بین صفر و یک خواهد بود و مدل رادار که توان یکپارچگی مجموعه‌ای از شاخص‌های مختلف و متنوع را باهم دارد به طور عام شامل یک چند ضلعی یک محور عمود برمرکز آن امتدادیافته است. در این مدل به ازای هرشاخص، یک ضلع و یک محور وجود دارد و عملکرد و شرایط اندازه‌گیری شده مرتبط با هر شاخص بر روی محورها مشخص شده و در نهایت نقاط مرتبط با شاخص‌ها به هم وصل خواهند شد (ابراهیم زاده و کاشفی دوست،۸:۱۳۹۷).

جدول ۳. ارزش گذاری پایداری بر اساس طبقه بندی پرسکات الن

ارزش پایداری	ارزش	حالت پایداری	امتیاز وزنی
۰-۰/۲	۰-۲۰	ناپایدار	۱
۰/۲ -۰/۴	۲۰-۴۰	پایداری ضعیف	۳
۰/۴- ۰/۶	۴۰-۶۰	پایداری متوسط	۵
۰/۶ -۰/۸	۶۰-۸۰	پایداری خوب	۷
۰/۸ -۱	۸۰-۱۰۰	پایدار	۹

منبع: (ابراهیم زاده و کاشفی دوست،۸:۱۳۹۷).

اطلاعات گرد آوردی شده از طریق روش مطالعات اسنادی-کتابخانه ای مشاهدات میدانی و دیدگاه مسئولان و متخصصان مرتبط با مؤلفه‌های پایداری اقتصادی که پس از طبقه بندی برای اماده سازی و وارد کردن به مدل سنجش پایداری بارومتری بدین صورت انجام گرفت که به هرکدام از سطوح پایداری امتیاز داده شده است. تعیین ضریب اهمیت زیرمعیارها و تحلیل پایداری معیارهای اقتصادی، طبق استانداردهای موجود در این زمینه برای هر یک از زیرمعیارها براساس میزان پایداری آنها وزن های ۱ تا ۹کمیتی ساعتی داده شده است. امتیاز وزنی هریک از ارزش های میزان پایداری در جدول شماره(۱۴-۴) نشان داده شده است. در ادامه براساس همین وزن ها میزان پایداری هریک از سکونتگاه های روستای مورد مطالعه براساس شاخص اقتصادی مشخص شده است.لازم به توضیح است ازآنجا که گردآوری اطلاعات بدون پرسشنامه بوده است و صرفاً براساس مطالعات اسنادی و مشاهدات میدانی بوده است از روش وزن دهی و ضریب اهمیت استفاده شده است. در این بخش هرکدام از مؤلفه های پایداری اقتصادی که خود مشتمل بر شاخص های مختلفی است اندازه گیری و سپس بر اساس طبقه بندی پرسکات و

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

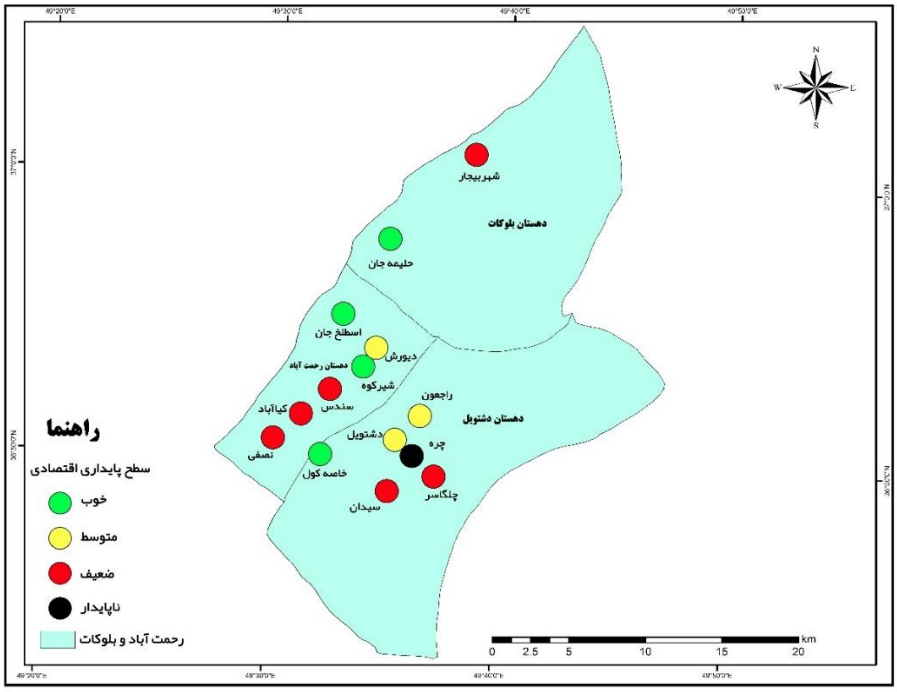
آلـن وضـعیت پایداری آن ها تعیین و نتـایج آن بـر روی جدول شماره(۳) و مـدل رادار شکل شماره(۴) و میزان پایداری اقتصادی روستاهای مورد مطالعه بر مبنای شاخص گردشگری در شکل شماره(۳) نشان داده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که وضعیت پایداری اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی در روستای اسطلخ‌جان با میزان پایداری ۰/۷۶۲ و سطح خوب بالاترین سطح پایداری را در بین روستاهای مورد مطالعه دارد. روستاهای حلیمه جان با ۰/۷۴۶ و شیرکوه نیز با ۰/۷۱۴ در جایگاه‌های بعدی قرارگرفته اند. روستای چره با ۰/۱۶۴ بدترین سطح پایداری را در بین روستاها دارد و در وضعیت ناپایدار قرار دارد. روستاهای راجعون، دشتویل و دیورش در سطح پایداری متوسط قرار گرفته است. وضعیت خروجی راداری نیز مطابق با شکل شماره(۴) نشان می دهد که تداوم اقدام‌های ناکارآمدوسوء مـدیریت موجود و همچنین عدم استفاده از ظرفیت‌های بومی ـ محلی در محدوده مورد مطالعه، می تواند زنگ خطری بـرای وضـعیت شکننده پایداری در سطح بخش رحمت‌آباد و بلوکات شهرستان رودبار باشد. نتیجه نهایی میزان سطح پایداری اقتصادی اثرات گردشگری در روستاهای مورد مطالعه نیز براساس روش پایداری بارومتری برابر با ۰/۴۵۵ و در سطح پایداری متوسط قرار دارد.

جدول۴. میزان سطح پایداری اقتصادی اثرات گردشگری روستاهای مورد مطالعه براساس روش پایداری بارومتری

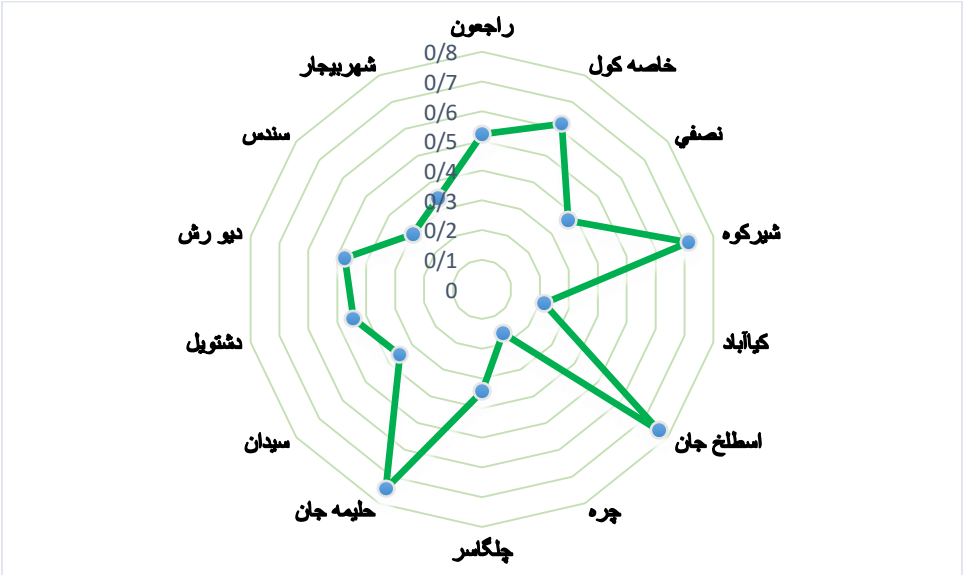
ردیف	نام آبادی	میزان پایداری	سطح پایداری
۱	راجعون	۰/۵۲۳	متوسط
۲	خاصه کول	۰/۶۱۹	خوب
۳	نصفی	۰/۳۷۲	ضعیف
۴	شیرکوه	۰/۷۱۴	خوب
۵	کیاآباد	۰/۲۱۴	ضعیف
۶	اسطلخ جان	۰/۷۶۲	خوب
۷	چره	۰/۱۶۴	ناپایدار
۸	چلگاسر	۰/۳۴۴	ضعیف
۹	حلیمه جان	۰/۷۴۶	خوب
۱۰	سیدان	۰/۳۵۴	ضعیف
۱۱	دشتویل	۰/۴۴۴	متوسط
۱۲	دیو رش	۰/۴۷۴	متوسط
۱۳	سندس	۰/۲۹۸	ضعیف
۱۴	شهربیجار	۰/۳۴۱	ضعیف
میانگین		۰/۴۵۵	متوسط

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

شکل ۳. میزان سطح پایداری اقتصادی اثرات گردشگری روستاهای مورد مطالعه

شکل۴ . نمودار خروجی رادار پایداری اقتصادی در روستاهای مورد مطالعه

برای رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه براساس سنجش پایداری و تأثیرگذاری اقتصادی گردشگری در روستاهای مورد مطالعه با توجه به دیدگاه مسئولین و متخصصان از آزمون فیشر(f) یا ANOVA برای تفاوت

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

میانگین یک متغییر در بین بیش از دو گروه به کار می رود. برای مقایسه چندگانه میان ابعاد پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه یا آنووا استفاده شده است. نتایج کلی در روستاهای مورد مطالعه براساس جدول شماره(۵) نشان داد که روستاهای اسطلخ‌جان، حلیمه‌جان و شیرکوه با توجه به بررسی‌های میدانی و نظرات متخصصان رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته و از میانگین سطح پایداری مطلوبی برخوردار هستند. روستای چره نیز در پایین‌ترین رتیه قرار دارد. در جدول (۶) رتبه نهایی روستاهای مورد مطالعه در میزان نقش گردشگری در پایداری اقتصادی این سکونتگاه‌ها نشان داده شده است. در شکل شماره (۵) نقشه سطح بندی نهایی وضعیت پایداری سکونتگاه‌های روستایی محدوده مورد مطالعه به لحاظ نقش گردشگری در پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی بخش رحمت‌آباد و بلوکات نشان داده شده است.

جدول ۵. رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه در میزان اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی برپایه آزمون ANOVA

روستا	تنوع سازی اقتصاد محلی	ثروت افزایی(پس انداز)	اشتغال‌زایی و امنیت شغلی	افزایش و ثبات درآمدی	افزایش تقاضا برای تولیدات محلی	میانگین اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی	رتبه
راجعون	۳,۲۵	۳,۱۲	۳,۰۵	۲,۷۰	۳	۳,۰۵	۵
خاصه کول	۳,۳۰	۲,۹۷	۲,۹۲	۲,۸۵	۳,۰۱	۳,۰۶	۴
نصفی	۳,۰۲	۲,۹۶	۲,۹۱	۲,۷۵	۳,۰۱	۲,۹۳	۸
شیرکوه	۳,۲۶	۲,۹۶	۲,۹۳	۲,۹۲	۳,۱۸	۳,۰۷	۳
کیاآباد	۲,۴۳	۲,۹۰	۲,۷۴	۲,۶۰	۳,۰۹	۲,۷۴	۱۳
اسطلخ جان	۳,۴۷	۳,۰۵	۲,۹۶	۲,۸۷	۳,۱۳	۳,۰۹۶	۱
چره	۲,۷۵	۲,۷۱	۳,۰۷	۲,۶۵	۲,۵۱	۲,۷۳	۱۴
چلگاسر	۲,۷۳	۲,۷۸	۲,۷۵	۲,۸۲	۳	۲,۸۱	۱۰
حلیمه جان	۳,۳۷	۳,۰۷	۳,۰۱	۲,۸۶	۳,۱۰	۳,۰۸۲	۲
سیدان	۳,۰۳	۲,۹۶	۲,۶۶	۲,۵۳	۲,۹۱	۲,۸۲	۹
دشتویل	۳,۱۵	۳,۰۲	۲,۹۰	۲,۷۲	۳,۰۵	۲,۹۶	۷
دیو رش	۳,۱۴	۲,۹۴	۲,۸۷	۲,۷۹	۲,۹۸	۲,۹۹	۶
سندس	۲,۶۵	۲,۷۷	۲,۷۸	۲,۷۶	۲,۹۵	۲,۷۸	۱۲
شهربیجار	۲,۷۵	۳,۰۹	۲,۸۱	۲,۷۱	۲,۶۶	۲,۸۰	۱۱

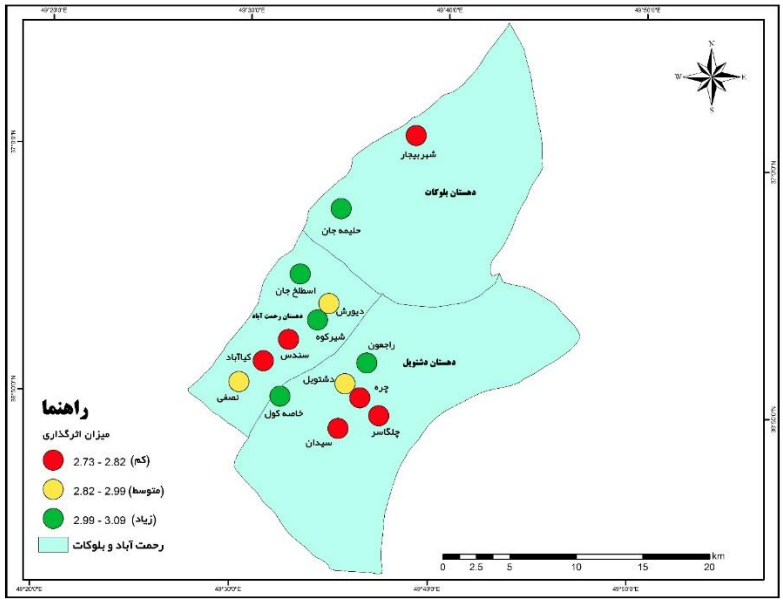
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

جدول۶. رتبه نهایی روستاهای مورد مطالعه در میانگین اثرات گردشگری بر پایداری اقتصادی

روستا	رتبه نهایی
راجعون	۵
خاصه کول	۴
نصفی	۸
شیرکوه	۳
کیاآباد	۱۳
اسطلخ جان	۱
چره	۱۴
چلگاسر	۱۰
حلیمه جان	۲
سیدان	۹
دشتویل	۷
دیو رش	۶
سندس	۱۲
شهربیجار	۱۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

شکل ۵. سطح بندی نهایی وضعیت پایداری سکونتگاه¬های روستایی محدوده مورد مطالعه

وضعیت پایداری اقتصادی اثرات گردشگری در سه تیپ مورد مطالعه نشان داد که میانگین امتیاز پایداری کل ۰/۴۱۰ است،که براساس دیدگاه ساکنان محلی و مسئولین و متخصصان محاسبه شده است. بین نواحی سه‌گانه،

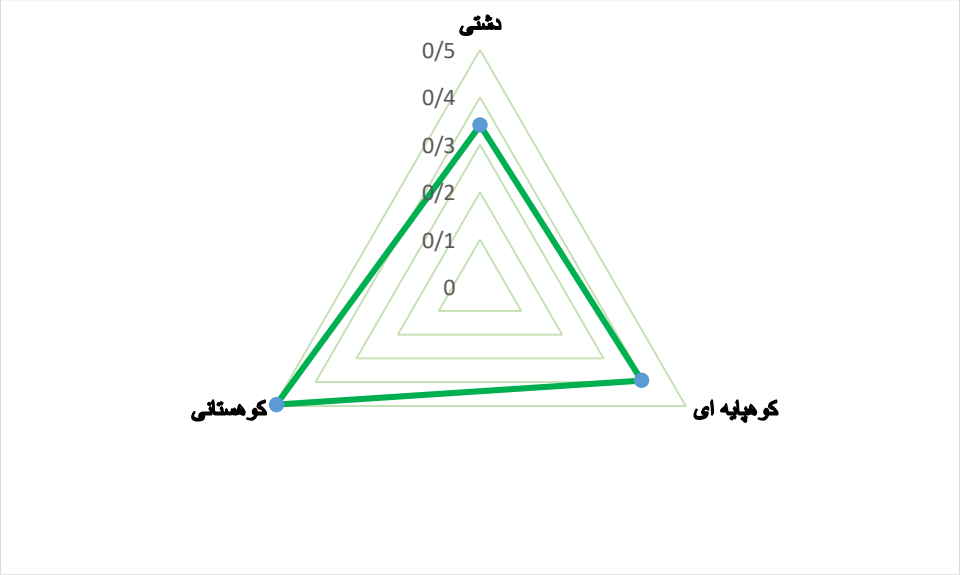
[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

ناحیه کوهستانی با امتیاز ۰/۴۹۵ دارای بیشترین میزان پایداری و ناحیه دشتی با امتیاز ۰/۳۴۱ کمترین میزان پایداری را به خود اختصاص داده است، در مجموع می‌توان به این نتیجه رسید که در شمای کلی محدوده مورد مطالعه، اثرات اقتصادی گردشگری در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و برای پایداری اقتصادی این ناحیه باید از قابلیت‌های موجود در محدوده بهره و استفاده بهینه نمود.

جدول۷. جمع بندی نهایی میزان سطح پایداری اقتصادی اثرات گردشگری در سه تیپ مورد مطالعه

پایداری اقتصادی نواحی	میزان پایداری	سطح پایداری
دشتی	۰/۳۴۱	ضعیف
کوهپایه‌ای	۰/۳۹۳	ضعیف
کوهستانی	۰/۴۹۵	متوسط
میانگین	۰/۴۱۰	متوسط

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۸

شکل۶. رادار مقایسه تطبیقی ابعاد پایداری اقتصادی از منظر کلی در سه تیپ مورد مطالعه

۵) نتیجه‌گیری

گردشگری روستایی راهبردی اساسی برای توسعه نواحی روستایی و همچنین منبعی مکمل و متنوع ساز در اقتصاد روستایی به ویژه در مناطق محروم به شمار می‌آید. طبق تجربیات و مطالعات ملی و بین المللی این صنعت می‌تواند نقش اساسی در تولید فرصت‌های شغلی جدید، درآمد زایی، حفظ تنوع زیستی، سلامتی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

محیط زیست و فرهنگ محلی و نیز ثبات جمعیت داشته باشد. از اینرو شناخت دقیق قابلیت‌ها و محـدودیت‌های گردشگری در مکان‌های هدف می‌توانـد در امـور برنامـه‌ریـزی و سیاسـتگذاری کمـک سـازنده‌ای کنـد. در این راستا پژوهش حاضر بر آن بود تا اثرات گردشگری بر توسعه اقتصادی نواحی روستایی بخش رحمت آباد و بلوکات را تحلیل نماید. نتایج بدست آمده از آمار استنباطی نشان داد که وضعیت پایداری اثرات گردشگری در پایداری اقتصادی، در روستاهای اسطلخ‌جان، حلیمه جان و شیرکوه به ترتیب پایداری سطح خوب یا بالاترین سطح پایداری، روستاهای راجعون، دشتویل و دیورش در سطح پایداری متوسط و روستای چره پایین ترین سطح پایداری را در بین روستاها داشته و در وضعیت ناپایدار قرار دارد. در نهایت نتایج حاصل از میزان سطح پایداری اقتصادی اثرات گردشگری در روستاهای مورد مطالعه برابر با ۰/۴۵۵ و در سطح پایداری متوسط ارزیابی شد. در ادامه نتایج بدست آمده از رتبه بندی روستاهای مورد مطالعه براساس سنجش پایداری و تاثیرگذاری اقتصادی گردشگری نشان داد که روستاهای اسطلخ‌جان، حلیمه‌جان و شیرکوه در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته و از میانگین سطح پایداری مطلوبی برخوردار هستند. همچنین روستاهای راجعون، خاصه کول، نصفی، کیاآباد، چره، چلگاسر، سیدان، دشتویل، دیورش، سندس و شهربیجار در رتبه های چهارم تا سیزدهم قرار گرفتند، روستای چره نیز در پایین‌ترین رتبه قرار گرفت. نتایج حاصل از رتبه بندی پایداری اقتصادی اثرات گردشگری در سه تیپ دشتی، کوهپایه ای و کوهستانی نشان داد، ناحیه کوهستانی دارای بیشترین میزان پایداری و ناحیه کوهپایه ای و دشتی به ترتیب کمترین میزان پایداری را به خود اختصاص داده اند. و به طور کلی طبق جمعبندی حاصله از میانگین اثرگذاری در این سه تیپ وضعیت بخش مورد مطاله متوسط ارزیابی شد که این موضوع نشان دهنده بهره مندی و بهره برداری بیشتر از پتانسیل ها و قابلیت های منطقه است. لذا با توجه به موارد بیان شده می توان گفت که اگر قرار باشد گردشگری در توسعه اقتصادی نواحی روستایی بخش رحمت‌آباد و بلوکات شهرستان رودبار و ارتقای کیفیت ساکنان محلی به عنوان راه‌کاری مناسب و مکمل دیگر بخش‌های اقتصادی نقش تعیین کننده‌ای ایفا کند، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

ـ مشارکت دادن مردم در برنامه های و پروژه های گردشگری؛

ـ استفاده از مدیران محلی دارای تحصیلات دانشگاهی و مرتبط با مسائل گردشگری؛

ـ ایجاد تبلیغات گسترده و هدفمند؛

ـ توسعه و بهبود امکانات اقامتی و تفریحی

ـ تدوین سند چشم انداز گردشگری شهرستان رودبار؛

ـ حفاظت و بازسازی جاذبه های گردشگری منطقه(بخش رحمت‌آباد و بلوکات)؛

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

۶)منابع

- الوانی، مهدی، (۱۳۷۹)، **گردشگری و توسعه**، نشر مرکز تحقیقات و مطالعات سیاحتی وزارت ارشاد.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و محمد امیر ابراهیمی، (۱۳۹۰)، **نظریه‌های توسعه روستایی**، سمت، چاپ اول، تهران.
- دادورخانی، فضیله، رضوانی، محمدرضا، ایمنی قشلاق، سیاوش و خدیجه بوذرجمهری، (۱۳۹۰)، **تحلیل نقش گردشگری در توسعهٔ ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی**، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۳(۷۸)، صص ۱۹۵-۱۶۹.
- جوان، جعفر، شایان حمید، نوغانی، محسن و مریم قاسمی، (۱۳۹۰)، **پایدارسازی جمعیتی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان مشهد، با تأکید بر رویکرد متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی**، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۹، شماره ۱۶، صص ۱۲۵ـ۱۴۴.
- سعیدی، عباس، (۱۳۷۷)، **توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی در ایران**، فصلنامه مسکن و انقلاب، تهران، شماره ۸۷، صص ۱۶ـ ۲۲.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و همایون مرادنژادی، (۱۳۸۱)، **توسعه پایدار و توریسم روستایی**، ماهنامه جهاد، سال۲۲، شماره ۲۵۱ـ۲۵۰.
- شاطریان، محسن، منتصری، زهرا، کیانی، صدیقه و یونس غلامی، (۱۳۹۸)، **سطح بندی توسعه گردشگری روستاهای بخش برزک در شهرستان کاشان**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۸، شماره ۲۸، صص ۹۵ـ۱۱.
- صفایی پور، مسعود، صفیه دامن باغ، حسین طاهری و فاطمه رزمگیر، (۱۳۹۳)، **تحلیل نقش گردشگری در اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: دهستان بان زرده- شهرستان دالاهو)**، مجله پژوهش‌های روستایی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۴۲۳ـ ۴۴۴.
- صاحبی، نغمه، پوررمضان، عیسی، قریشی، محمدباسط و تیمور آمار حاجی شیرکیا، (۱۳۹۷)، **آسیب شناسی اقتصادی توسعه گردشگری در نواحی روستایی شهرستان لنگرود**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۲۲۵ـ ۲۴۳.
- ضیایی، محمود و مسلم شجاعی (۱۳۸۹)، **سطح‌بندی مقصدهای گردشگری: واکاوی مفهومی نو در برنامه‌ریزی فضایی گردشگری**، فصلنامه مطالعات جهانگردی(مطالعات گردشگری)، دوره ۵، شماره ۱۳، صص ۲۵ـ۴۶.
- رهنمایی، محمدتقی، رحمت االله فرهودی، آندریاس دیتمان و مصطفی قدمی (۱۳۷۸)، **بررسی ظرفیت تحمل حوزه مقصد گردشگری با تاکید بر جامعه میزبان(نمونه موردی: کلاردشت)**، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۶، صص ۱۷ـ۳۳.
- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۷)، **توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]

- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و داوود مهدوی، (۱۳۸۵)، **راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک**، فصلنامه علمی ـ پژوهشی علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، دوره۱۰، شماره۲، صص ۱۶۲ـ۱۳۳.

- محمدی، سعدی و عبدالمجید احمدی (۱۳۹۶)، **تحلیل پایداری گردشگری در روستای اورامان تخت شهرستان سروآباد**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۸۱ ـ ۱۰۰.

- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و زهرا کاتب ازگمی، (۱۳۹۶)، **پیامدهای اقتصادی توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی در شهرستان بندر انزلی مورد: دهستان لیچارکی حسن رود**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۱ـ ۱۶.

- نظریان، اصغر، کاوه زال نژاد و رضا میرزانژاد، (۱۳۹۴)، **تحلیل اثرات گردشگری بر روند توسعه روستاشهرها، مورد: سرعین**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۴، شماره ۱۳، صص ۱۳۷ـ۱۵۲.

- نجمی، سیمین، ولی شریعیت پناهی، مجید، (۱۳۸۹)، **نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی(مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک، بخش لواسانات)**، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، دوره ۷، شماره ۲۵، صص ۸۱ـ۹۲.

- Hrubcova, G., Loster, T., & Obergruber, P., (2016), **the Economic Effects of Tourism in the Group of the Least Developed Countries**, Procedia Economics and Finance, 39, pp: 476 –481.

- Kožić, Ivan, (2012), **an exploratory assessment of tourism sustainability in Croatian coastal destinations**, EFZG working paper series, No.04.

- Kinsmon, **conflict and cooperation over ethnic minority acces, to the countryside: The Blak Environment New York and country side commission in C**. waken, rightof way: policy, culture and management, London, (1996), inter

- Holland j. Burian M., dixey L. (2003) **Tourism in Poor rural areas, diversifying The Product and Expanding the Benefits in Rural.**

- Sharply, Richard; "**Rural Tourism, international Thomson Business**", press London, 1997.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-05]